YANLIŞ KELİMELER

BESİM ATALAY

Türk Dil Kurumunun ayda bir çıkardığı (Türk Dili) adlı dergide, arasıra Arapça ve Farsça kelimelere, Türkçe karşılık korlar ve "Türkçeleri varken yabancılarını kullanmayalım" derler. Evet bir kelimenin Türkçesi varken yabancısını kullanmak dilimizi hem daraltır, hem de çorbalaştırır.

Her yaşıyan dil kendi yapısından, kendi kökünden aldığı kuvvetle gelişir. Başkalarının gücünü benimsemekle hiçbir dilde gelişme ve olgunlaşma meydana gelemez. Şu halde, dilimizde, halk arasında yaygın olarak kullanılan ve fakat aydınlar arasında unutulmaya yüz tutan, hastalanan kelimeleri ortaya atmak, sağaltmak, işletmek dil dâvasının başlıca kanunu olmalıdır.

İşbu kanun uygulanırken, Türkçeyi, Türkçe ile uzaktan yakından ilgisi bulunan dilleri çok iyi bilmek gerektir. Böyle olmazsa dâva sarsılır. Hatta gülünç olur. Bilgi işlerinde karakucak güreş olmaz.

Hele kelimelerin eklerini, köklerini, yapısını göz önünde almadan kelime yapmaya kalkışmak çok yanlış ve çok ilim dışı bir iş olur. Bu çeşit yanlış karşılıklardan ve yanlış uydurulmuş kelimelerden birkaç örnek verirsem, işin ne kadar sarpa sardığı kendiliğinden meydana çıkacaktır. Türk Dili dergisinin 13. cildinin (86) cı sayısında yabancı kelimelere karşılık verirken şöyle denilmiştir :

1 — "İsraf, savurganlık, tutumsuzluk" denilmiş. Savurganlık israf kelimesinin adı değil tarifidir. Tarif ad olamaz. Eğer buna öz Türkçeden bir karşılık vermek gerekirse, (Saypamak) gibi bir kelimemiz vardır. Bu kelime birçok Türk şivelerinde kullanılmaktadır. Bana kalırsa, (israf) kelimesini köylülerimiz dahi anlamaktadır.

2 — İstiab kelimesine "dolum" denilmiş. Az değil çok yanlıştır. Bütün Arapça lûgatlar ve Kamus tercemesi bunu (kaplamak) la karşılamaktadır. İşin asıl ağır tarafı, (istiab) kelimesinin geçişli bir fiil olmasıdır. Dolmak kelimesi ise geçissiz bir fiildir. Nasıl olur da geçişli bir fiile geçissiz bir fiil kökünden uydurma bir kelime çıkarılır? İşte aramadan, sormadan yapılan uydurmaların pek kötü bir tanığı.

3 — (İstidad) karşılığına 'anıklık ve yetenek" denilmiş. Yanlıştır. Bu kelimenin karşılığı olan (sungu) kelimesi yurdun birçok bölgelerinde kullanılmaktadır. Her ne kadar eski Türkçe de öyle bir kelime varsa da, yurdumuz şivelerinde kullanılan bir kelimeyi almak daha doğru değil midir?

4 — (istihale) karşılığında "biçim değiştirmek, biçimine girmek" denilmiş, yanlıştır. (İstihale) yılanın deri değiştirmesi gibi bir şey değildir. Halden hale geçmektir. Bunun güzel karşılığı vardır. O da (başkarmak) kelimesidir. Kurbağa yavrusunun geçirdiği devreler istihaledir. (biçimine girmek) sözü de yerinde değildir. Biçimine girmek, yakışıklı bir hal almak demektir. İstihalede bu düşünülmez.

5 — (İstihlaf etmek) karşılığında "yerine geçmek, yerine gelmek" denilmiş. Bu da yanlıştır. Çünkü yerine gelmek, yerini bulmak, eski haline gelmek, bozulmuşken düzelmek gibi anlamlara gelir (Bak Kamusi Türki). Bundan başka bu iki kelime istihlafın adı değil, tarifidir. Eski Türkçede (halef) kelimesinin karşılığı (arda) dır. Bugünkü şivelerimize de uygun olan böyle bir kelime dururken uydurmacılığa gitmek doğru bir hareket midir? (Bak Radlof).

Bir de derginin (87) ci sayısını açıyoruz. Orada da birçok yanlış karşılıklar verilmiş. Pek tabii olarak burada da korkunç yanlışlıklar yapılmış.

1 — (İstikrar) kelimesine "durulma" denilmiş. yanlıştır. Durulmak, durmak fiilinin mutavaat şeklidir. (istikrar), yerleşmek, sabit olmak demektir. "Yolda giderken bir çamlıkta duruldu" denildiğinde, istikrar anlamı yoktur. Bundan başka "durulmak" kelimesinde bir anlam daha vardır. "Su duruldu" dediğimiz zaman, suyun bulanıklığı gitti demek isteriz.

2 — (istiskal etmek) karşılığında "soğuk davranmak, yüz vermemek, kovumsamak" denilmiş. Yanlıştır. Bir kere dilimizde, istiskal kelimesinin kullanılıp duran güzel bir karşılığı vardır. O da (yüksünmek) kelimesidir. Böyle bir kelime varken uydurmaya niçin gidilmiş? Bunu bilmiyorlarsa kitaplara olsun baksalar ne olur. Bu kelimeler de istiskalin karşılığı değil, tarifidir.

3 — (istilâ etmek) karşılığına hepsi de tarif olabilecek dört tane kelime sıralamışlar. Hele dördüncüsü pek ömürdür. "Salgın altına almak" şeklinde olan bu karşılık yanlıştan da ötededir. (Salgın) kelimesinin iki anlamı vardır. Birisi (vergi) demektir. "Anadolu'nun salgını, İstanbul'un yangını" sözünü herkes bilir. Kelimenin ikinci anlamına gelince, "yaygın hastalık" demektir. Herhangi bir hastalık anlamına değildir. Acaba Kurum ülemasının "salgın altına almak" demelerinden dilekleri nedir? Vergi altına almak demek midir? Yoksa, bulaşık hastalık anlamına mı almışlardır? Bunu ancak Tanrım bilir.

Türk Dili dergisinin hemen her nüshasında şunun bunun, ufak tefek hatalarını düzeltmeye kalkan bir zat, bunları görmez olur mu? Görür fakat... Fakat...

Mısra :

Görecek göz var ise bir bana, bir yâre bakın.